Казује краљ Дарије

Поглед у натписе ахеменидске Персије

Први латински натписи

6. вијек пр.н.е.

7. вијек пр.н.е.

5/6. вијек пр.н.е.

5. вијек пр.н.е.

Први грчки натписи

13. вијек пр.н.е.

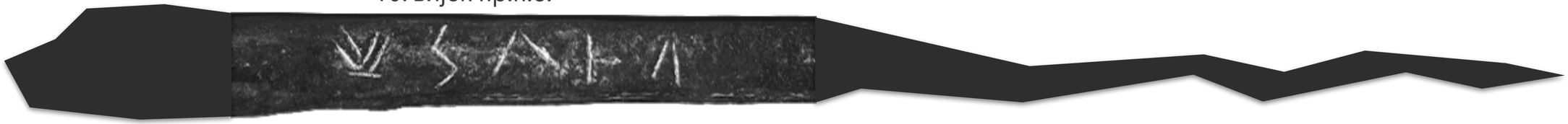

8. вијек пр.н.е.

8 вијек пр.н.е.

10. вијек пр.н.е.

Први персијски натписи

6. вијек пр.н.е.

ахеменидске Персије

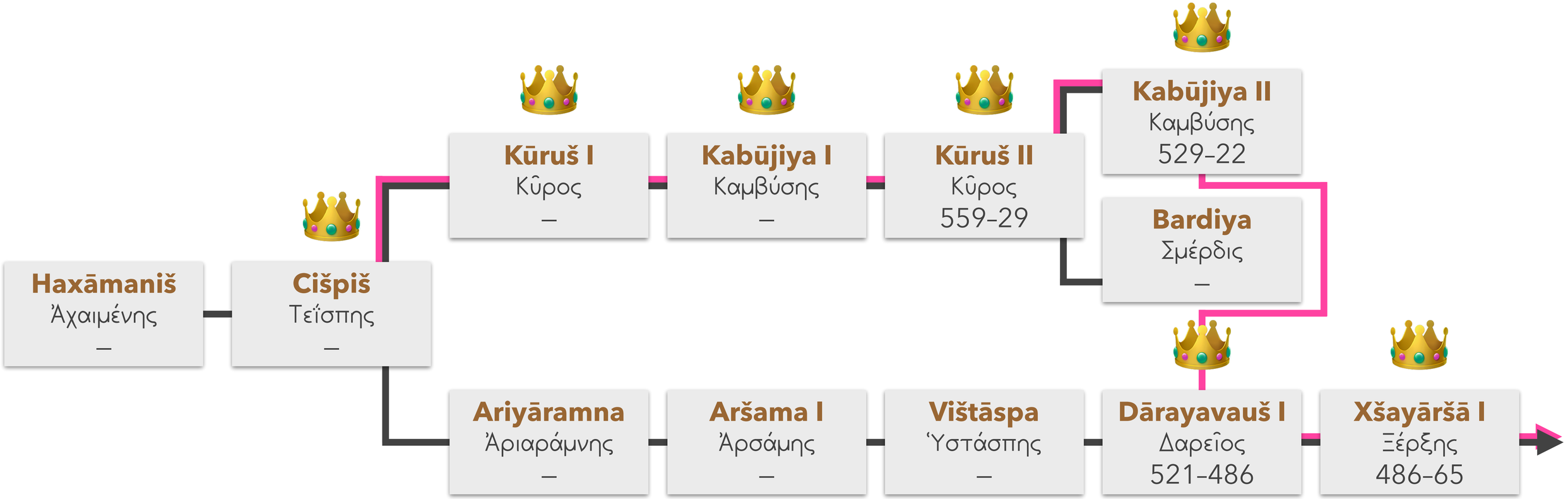
Натписи

ХОРАЗМИЈА
СКИТИЈА
КАПАДОКИЈА
СПАРДА
ЈОНИЈА
АРМЕНИЈА
СОГДИЈА
БАКТРИЈА
АСИРИЈА
МЕДИЈА
Екбатана
(Хамадан)
ПАРТИЈА
ГАНДАРА
Вавилон
АРИЈА
Суза
АРАХОСИЈА
ВАВИЛОНИЈА
ЕЛАМ
ДРАНГИЈАНА
Пасаргад
Персепољ
САТАГИДИЈА
ЕГИПАТ
ПЕРСИЈА
МАКА

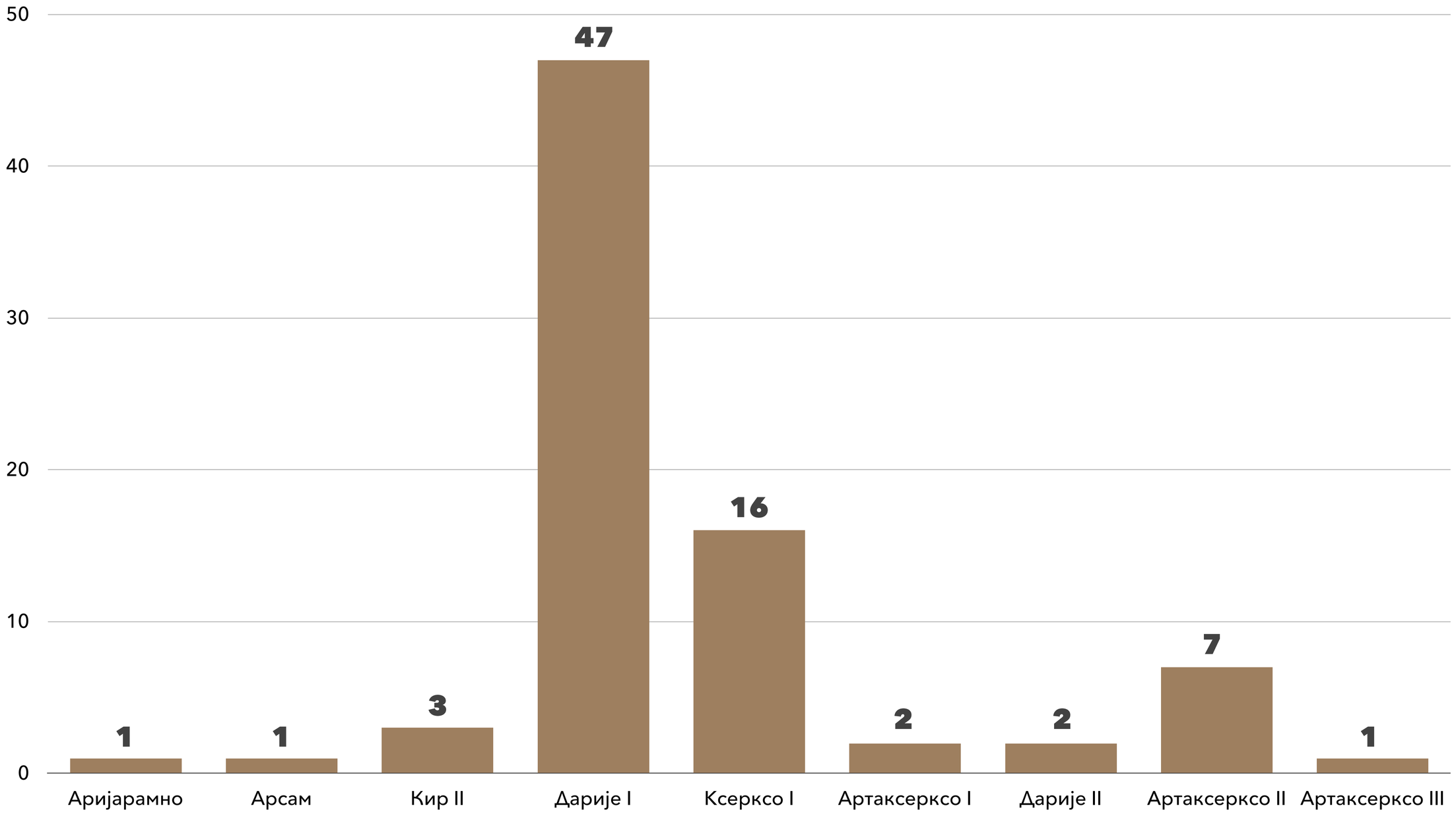

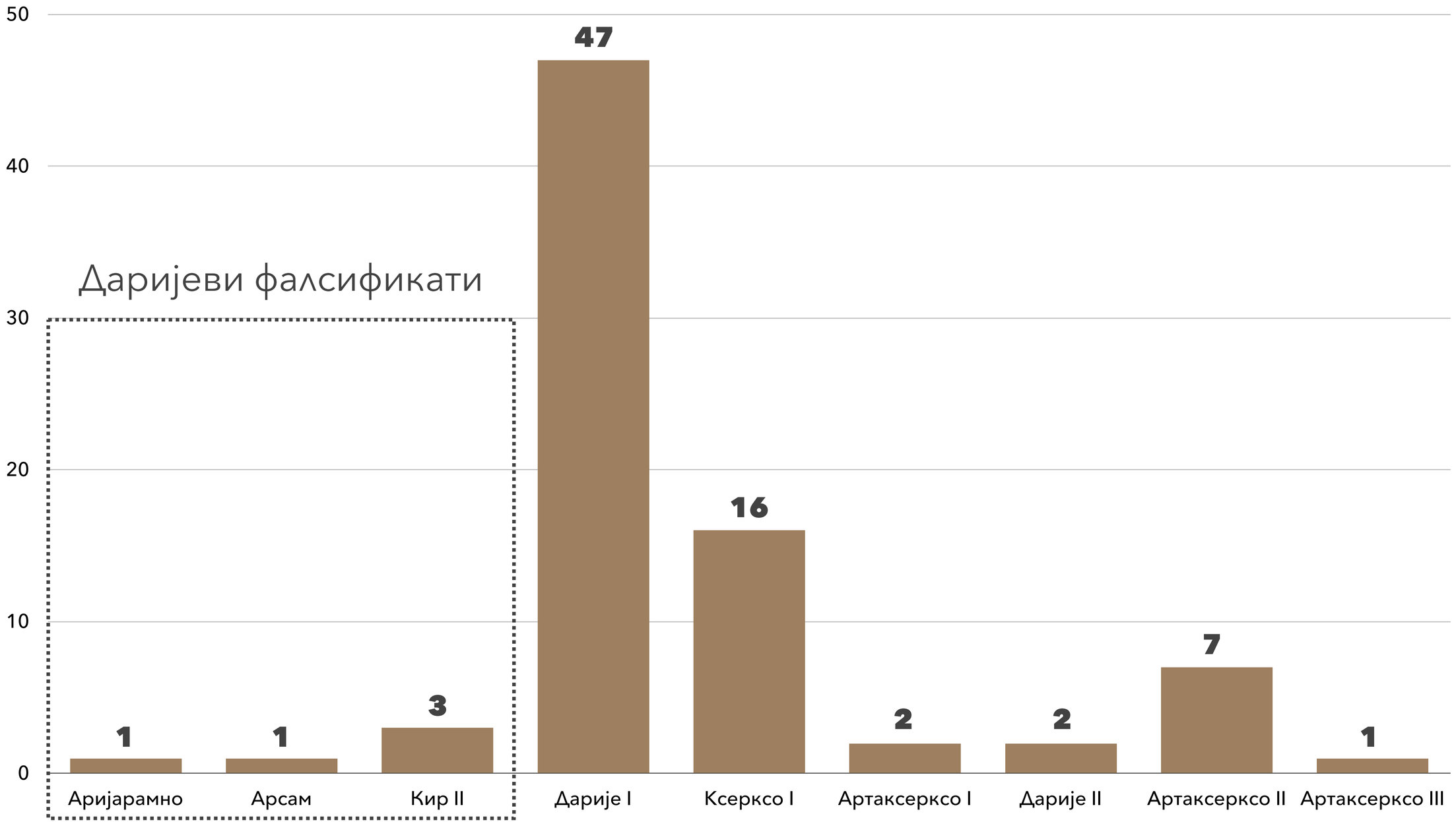

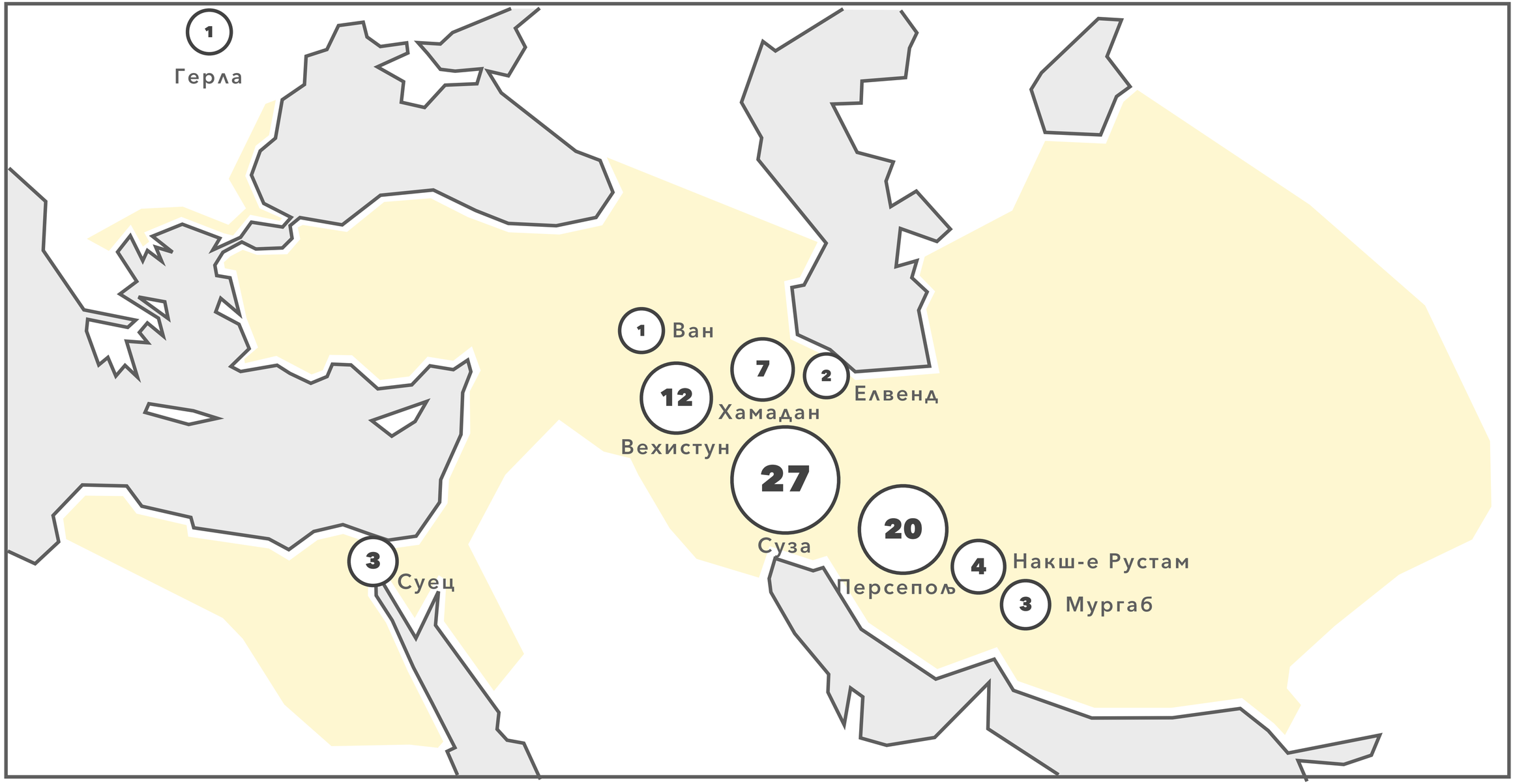

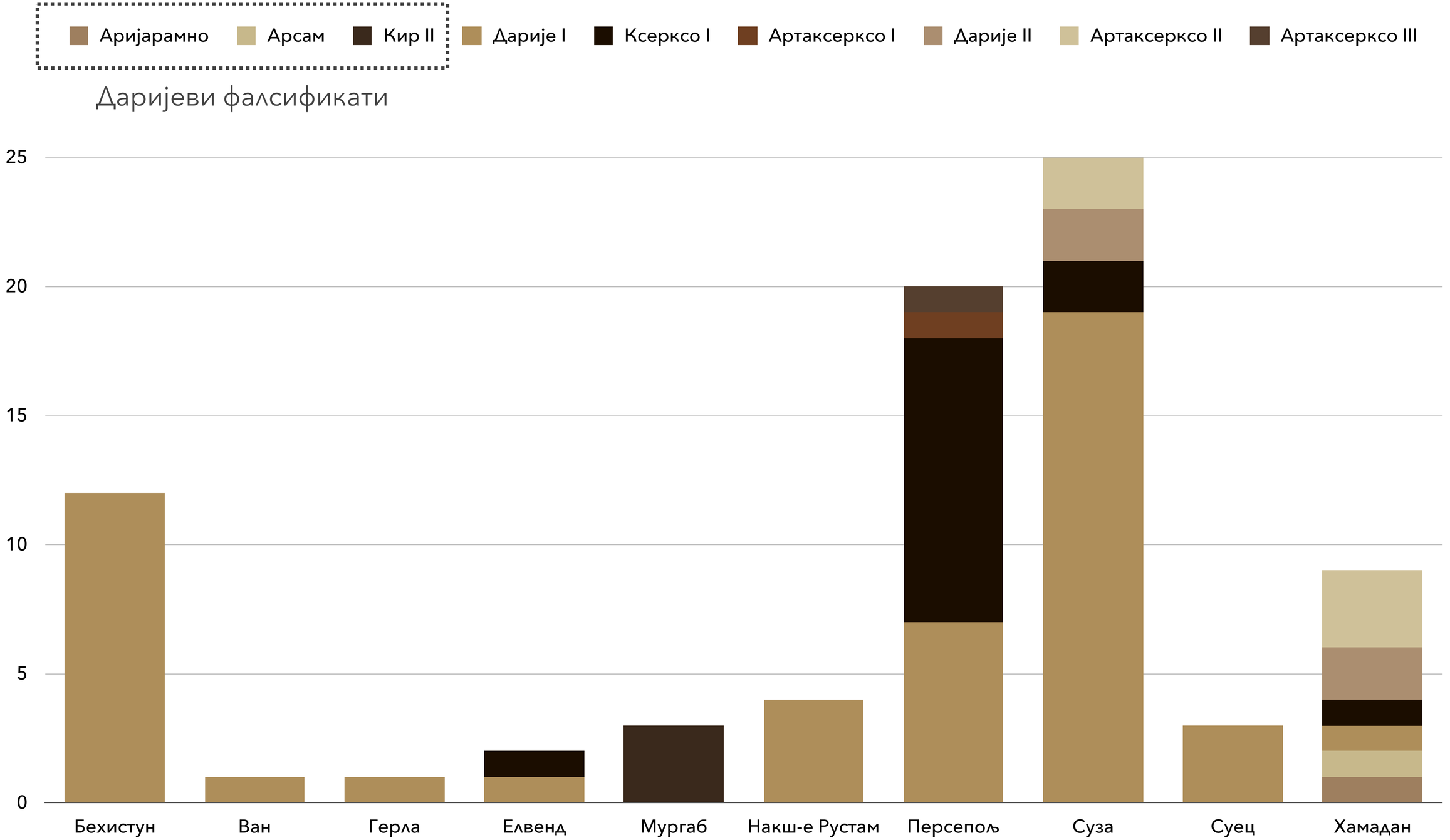

Haxāmaniš
Ἀχαιμένης
–
Cišpiš
Τεΐσπης
–
Kūruš I
Κῦρος
–
Kabūjiya I
Καμβύσης
–
Kūruš II
Κῦρος
559–29
Kabūjiya II
Καμβύσης
529–22
Bardiya
Σμέρδις
–
Ariyāramna
Ἀριαράμνης
–
Aršama I
Ἀρσάμης
–
Vištāspa
Ὑστάσπης
–
Dārayavauš I
Δαρεῖος
521–486
Xšayāršā I
Ξέρξης
486–65

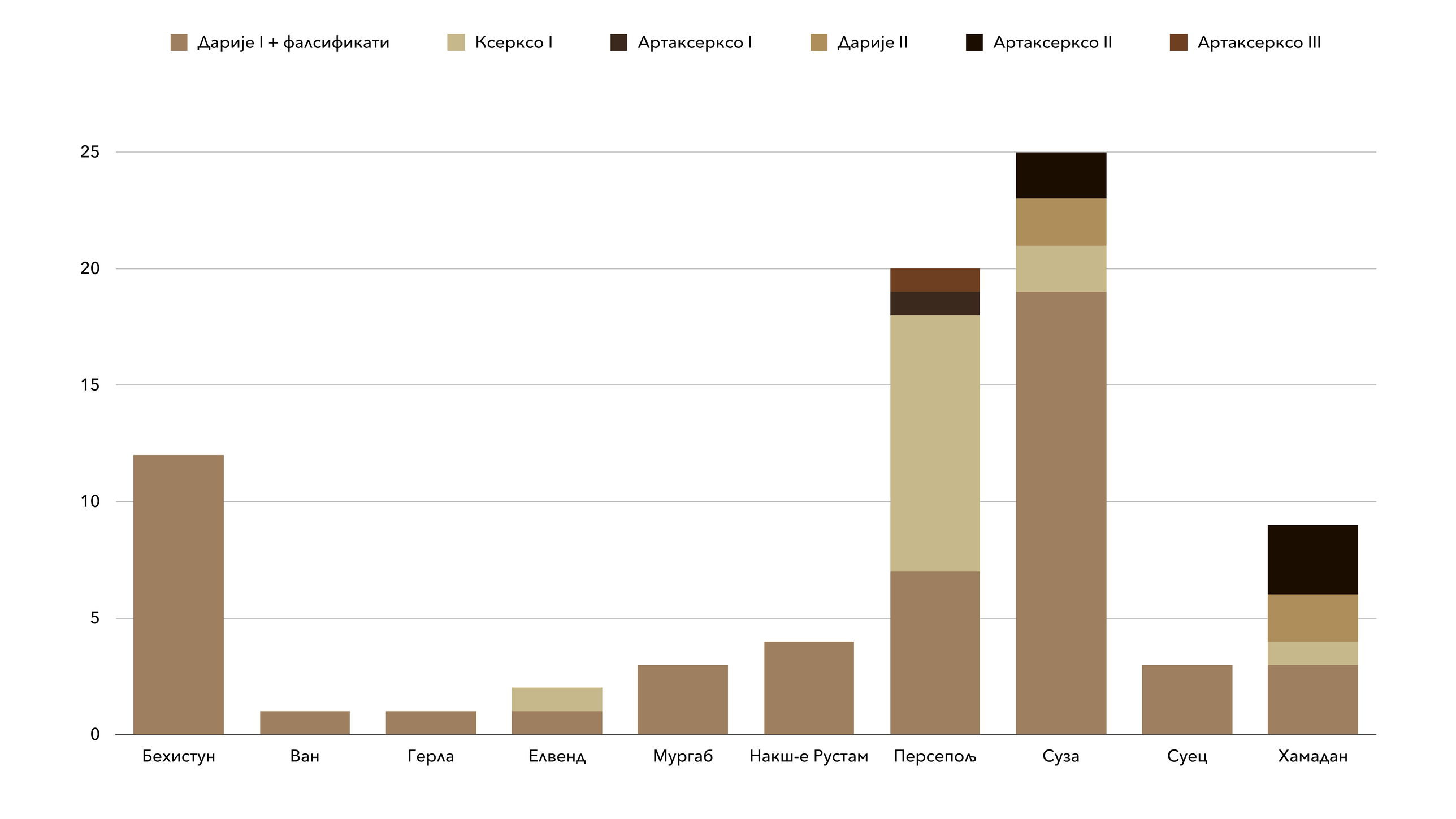

Xšayāršā II
Ξέρξης
425–24
Ὀστανης
–
Aršama II
Ἀρσάμης
–
Dārayavauš III
Δαρεῖος
336–31
Σογδιανός
–
Kūruš III
Κῦρος
–
Artaxšaçā I
Ἀρταξέρξης
465–25
Dārayavauš II
Δαρεῖος
424–05
Artaxšaçā II
Ἀρταξέρξης
405–359
Artaxšaçā III
Ἀρταξέρξης
359–38
Artaxšaçā IV
Ἀρταξέρξης
338–36

50
40
30
20
10
0
1
1
3
47
16
2
2
7
1
Аријарамно
Арсам
Кир II
Дарије I
Ксеркso I
Артаксеркso I
Дарије II
Артаксеркso II
Артаксеркso III

50
40
30
20
10
0
Даријеви фалсификати
1
1
3
47
16
2
2
7
1
Аријарамно
Арсам
Кир II
Дарије I
Ксеркso I
Артаксеркso I
Дарије II
Артаксеркso II
Артаксеркso III

1
Герла
1
Ван
7
2
12
Хамадан
Елвенд
Вехистун
27
Суза
20
4
Накш-е Рустам
Персепољ
3
Мургаб
3
Суец

Аријарамно
Арсам
Кир II
Дарије I
Ксеркso I
Артаксеркso I
Дарије II
Артаксеркso II
Артаксеркso III
Даријеви фалсификати
25
20
15
10
5
0
Бехистун
Ван
Герла
Елвенд
Мургаб
Накш-е Рустам
Персепољ
Суза
Суец
Хамадан

Дарије I + фалсификати
Ксеркс I
Артаксеркс I
Дарије II
Артаксеркс II
Артаксеркс III
25
20
15
10
5
0
Бехистун
Ван
Герла
Елвенд
Мургаб
Накш-е Рустам
Персепољ
Суза
Суец
Хамадан

① наручилац, овдје Ксерксо

Am = Аријарамно (= Дарије)
As = Арсам (= Дарије)
C = Кир II (= Дарије)
D = Дарије I
X = Ксерксо I
A¹ = Артаксерксо I
D² = Дарије III
A² = Артаксерксо II
A³ = Артаксерксо III

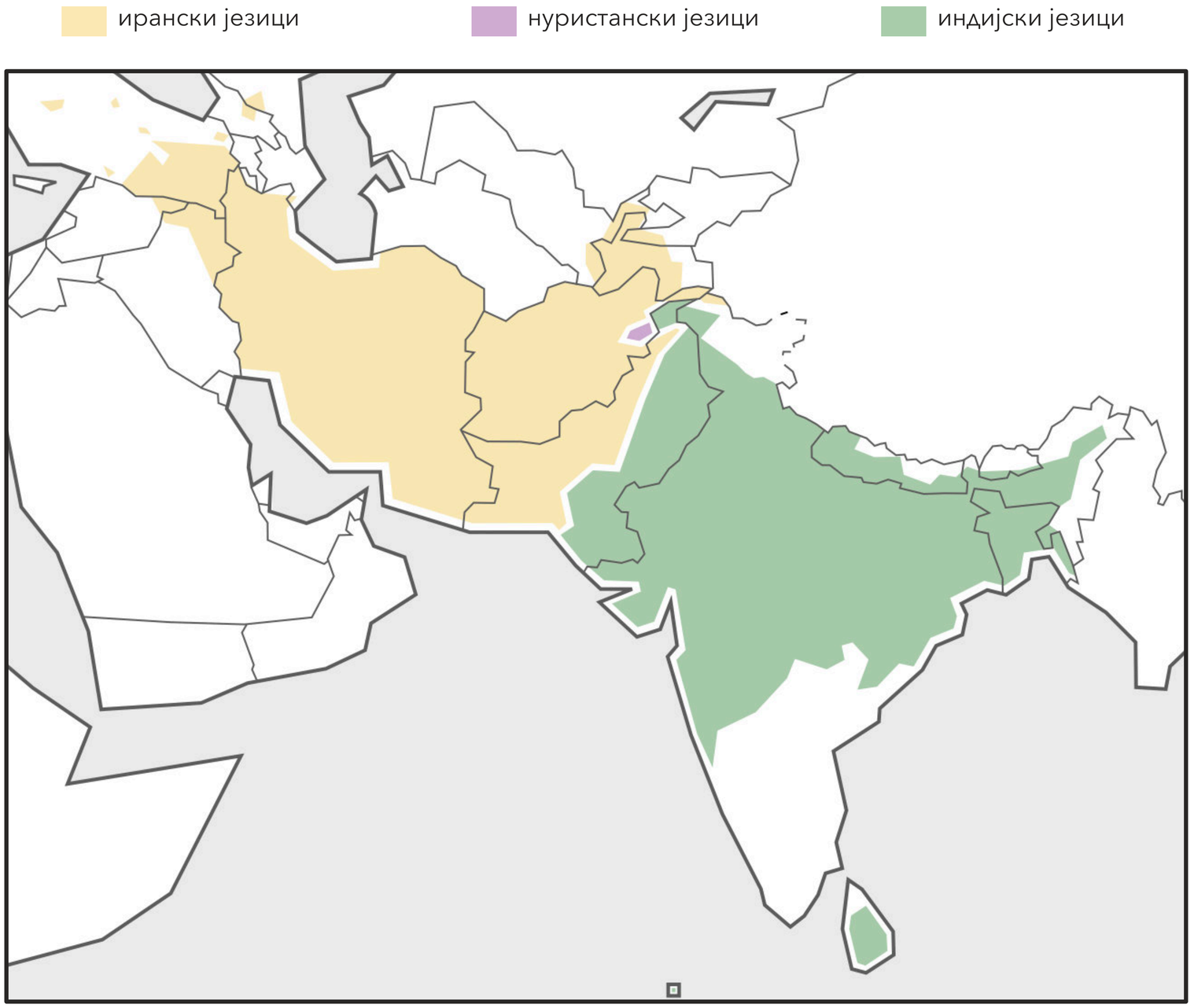
② локација, овдје Персепољ

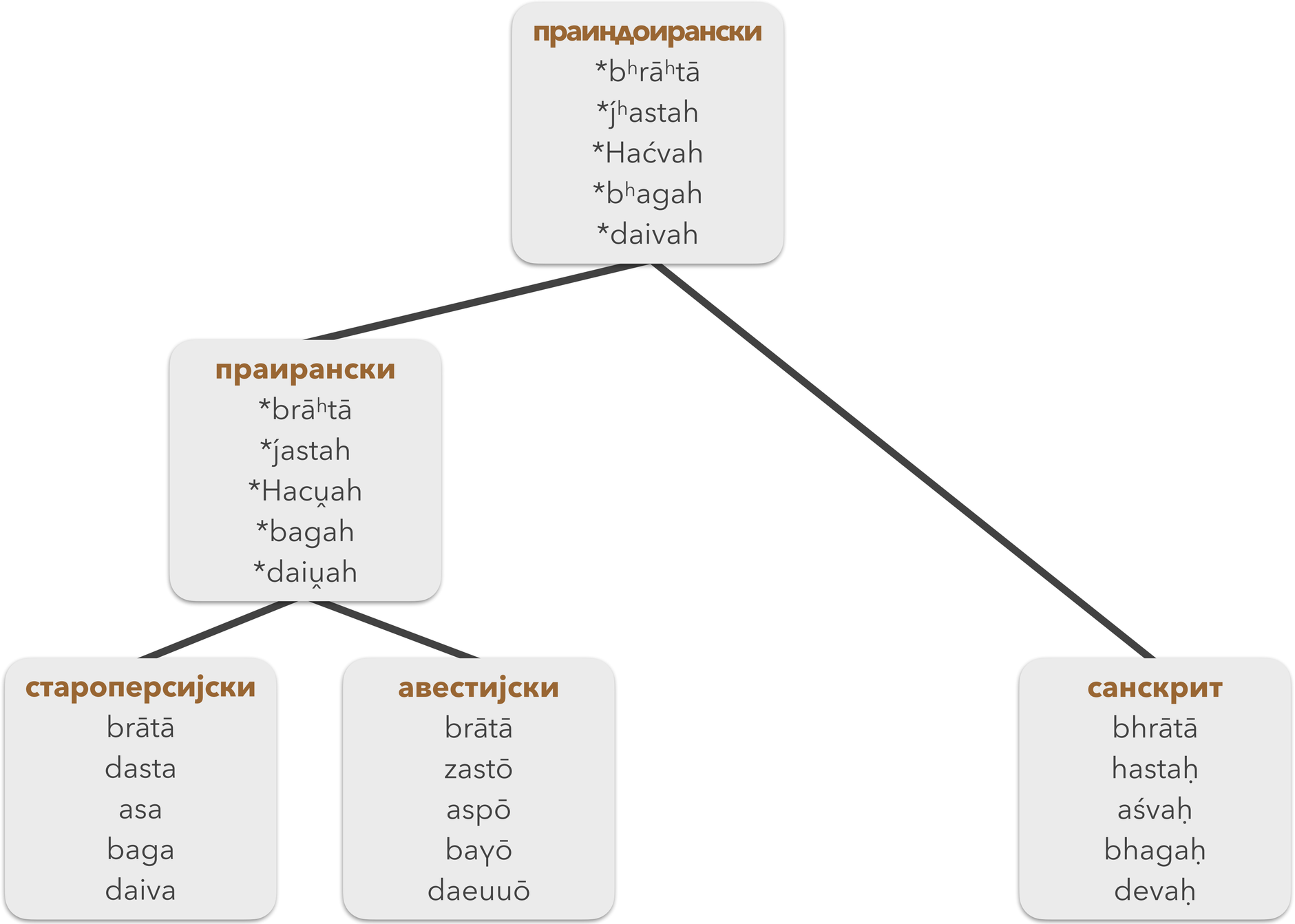
B = Бехистун
E = Елвенд
H = Хамадан
M = Мургаб
P = Персепољ
N = Накш-е Рустам
S = Суза
V = Ван
Z = Суец

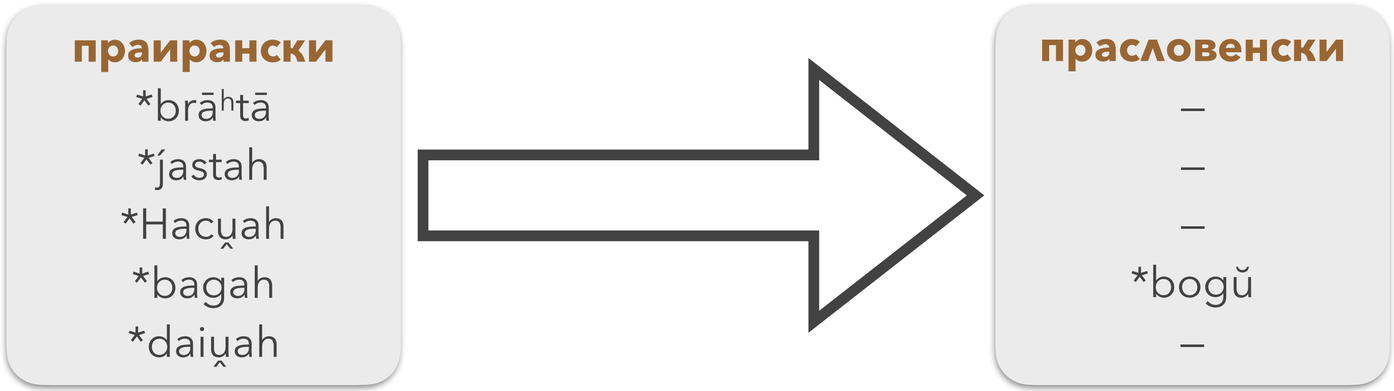
③ редни ‘број’ натписа.

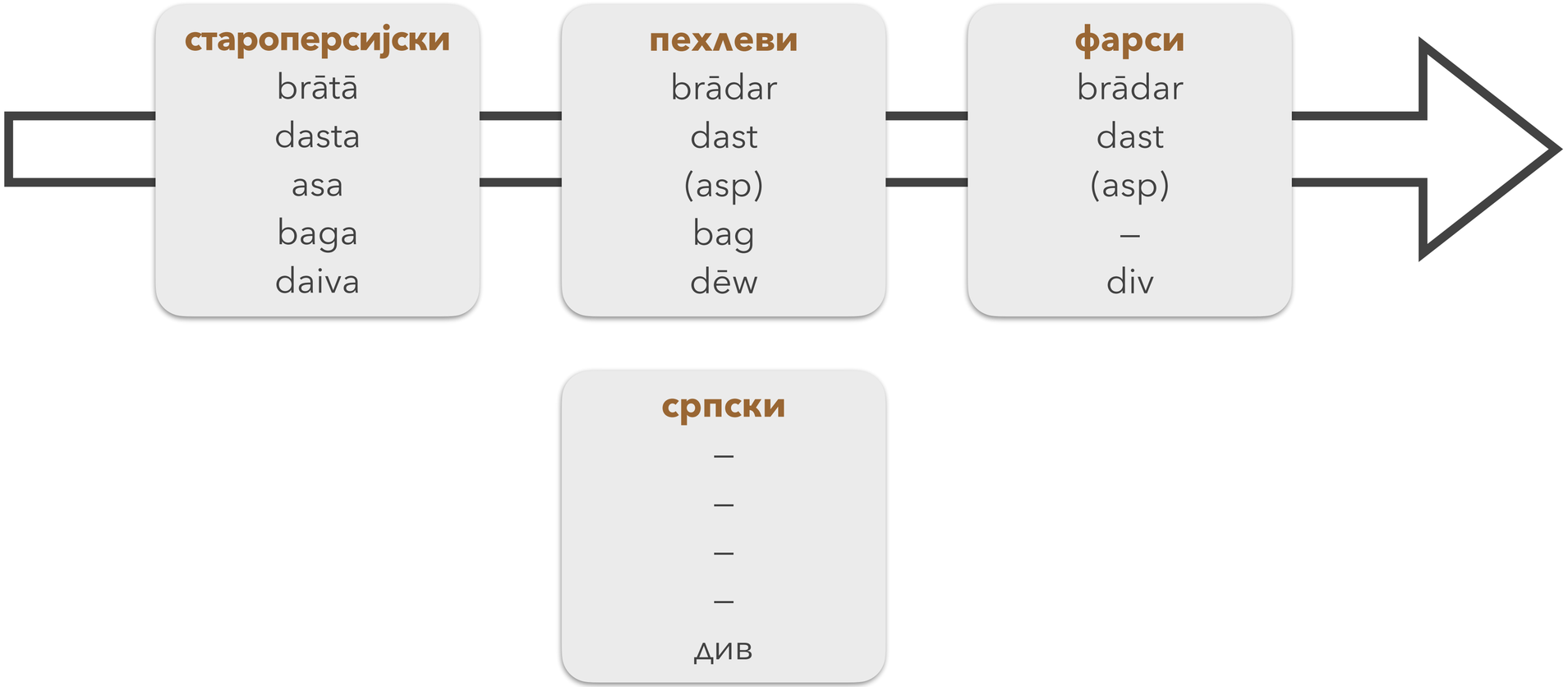
Језик

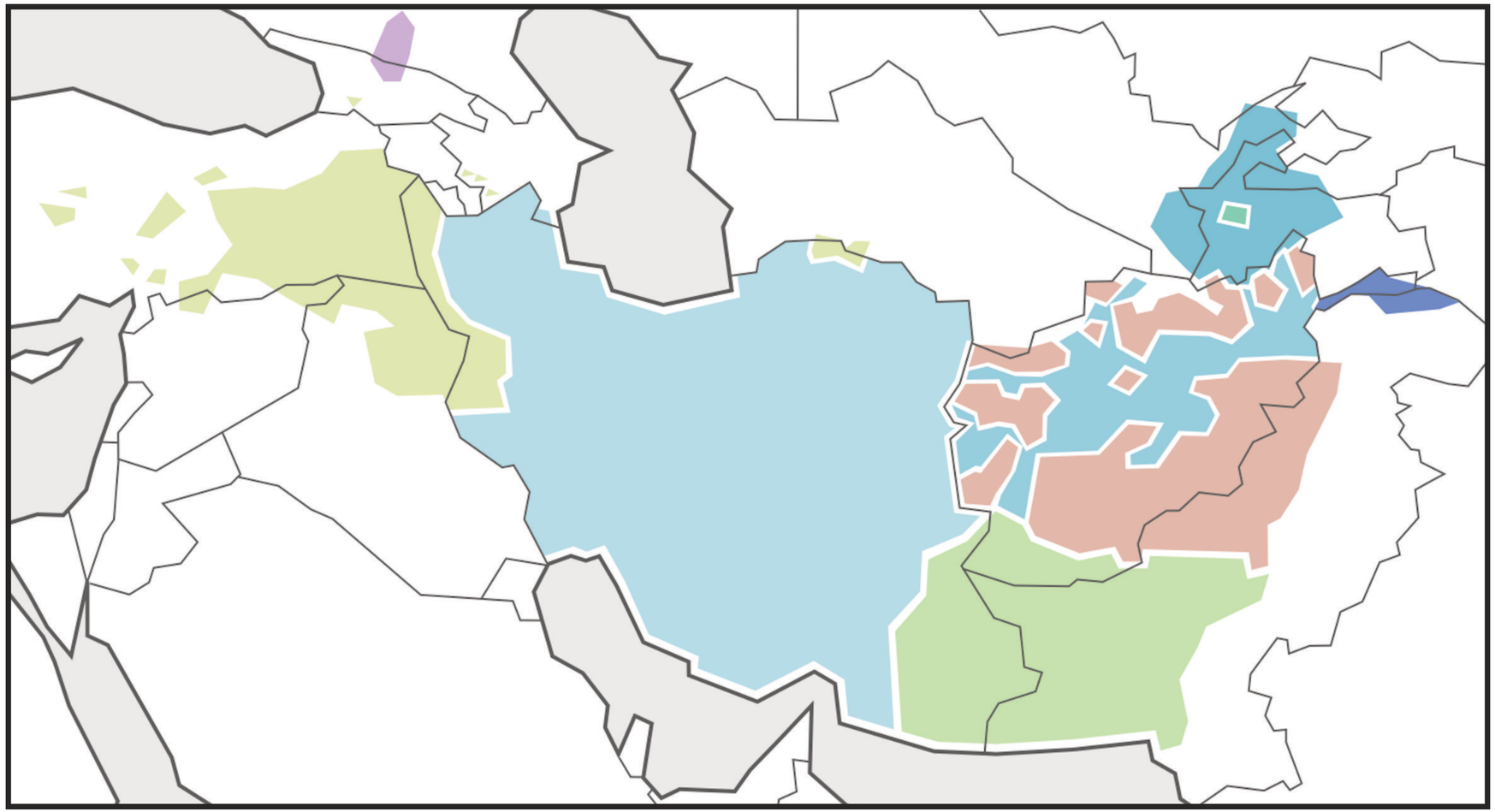
староперсијски

ирански језици
нуристански језици
индијски језици

праиндоирански
*bʰrāʰtā
*ǰʰastah
*Haćvah
*bʰagah
*daivah
праирански
*brāʰtā
*ǰastah
*Hacu̯ah
*bagah
*daiu̯ah
староперсијски
brātā
dasta
asa
baga
daiva
авестијски
brātā
zastō
aspō
bayō
daeuuō
санскрит
bhrātā
hastaḥ
aśvaḥ
bhagaḥ
devaḥ

праирански
*brāʰtā
*ǰastah
*Hacu̯ah
*bagah
*daiu̯ah
прасловенски
–
–
–
*bogŭ
–

староперсијски
brātā
dasta
asa
baga
daiva
пехлеви
brādar
dast
(asp)
bag
dēw
фарси
brādar
dast
(asp)
–
div
српски
–
–
–
–
див

курдски

осетски

фарси ✅

дари ✅

пашто

белучки

таџички ✅

јагнопски

памирски

СКИТСКИ
*æspæ
(дигор æфсæ)

МЕЂАНСКИ
*aspa
(Vištāspa)

АВЕСТИЈСКИ
aspō

ПЕХЛЕВИ / ФАРСИ
asp

СТАРОПЕРИЈСКИ
asa

*cu̯ > sp

*cu̯ > s

Писмо

старописјски клинопис

стп.	лат.	IPA
	a	[a]
	i	[i]
	u	[u]
	k(a)	[k]
	k(u)	
	x(a)	[x]
	g(a)	[g]
	g(u)	
	c(a)	[tɕ]
	ç(a)	[ts]
	j(a)	[dʑ]
	j(i)	

стп.	лат.	IPA
	t(a)	[t]
	t(u)	
	θ(a)	[θ]
	d(a)	[d]
	d(i)	
	d(u)	
	p(a)	[p]
	f(a)	[f]
	b(a)	[b]
	n(a)	[n]
	n(u)	
	m(a)	[m]

стп.	лат.	IPA
	m(i)	[m]
	m(u)	
	y(a)	[j]
	v(a)	[w]
	v(i)	
	r(a)	[r]
	r(u)	
	l(a)	[l]
	s(a)	[s]
	z(a)	[z]
	š(a)	[ʃ]
	h(a)	[h]

стп.	лат.	знач.
	baga	»бог«
 / 	Auramazdā	»Ахурамазда«
	xšāyaθiya	»краљ«
/	dahyāuš	»земља«
	būmiš	»земља«

стп.	арап.	стп.	ар.	стп.	ар.
	1		5		9
	2		6		10
	3		7		20
	4		8		100

Кир II Велики

Ku u ru ša

𐎣𐎢𐎼𐎠

Kûroς

Kūruš

Кир Велики, ca. 600–530

Georg Friedrich Grotefend, 1775–1853

Знао је само три ствари:

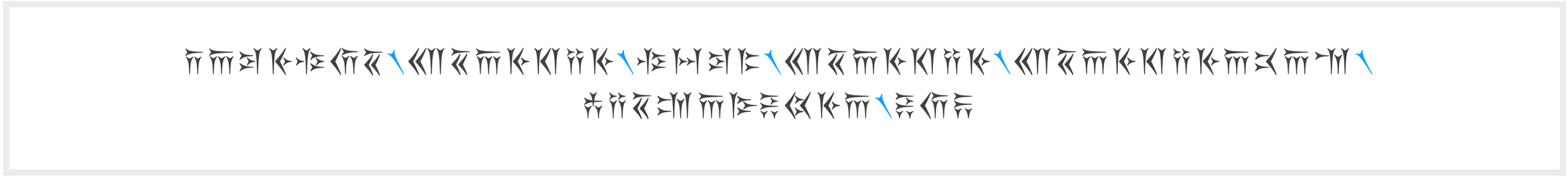
- да је Даријев отац био Хистасп, а Ксерксов Дарије, из грчких извора.
- да на грчком Хистаспово име гласи Ὑστάσπης, Дариејво Δαρεῖος, а Ксерксово Ξέρξης.
- да на средњеперсијском ахеменидска формула гласи »X, велики краљ, краљ краљева, син (краља) Y-a«.

Натпис из Бехистуна

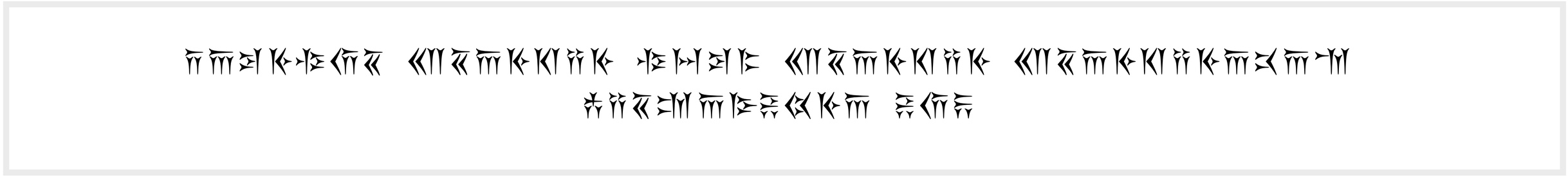
Натпис из Персепоља

Натпис из Бехистуна

Натпис из Персепоља

Натпис из Бехистуна

Натпис из Персепоља

X

Натпис из Бехистуна

Y

Натпис из Персепоља

X

краљ велики

Натпис из Бехистуна

Y

краљ велики

Натпис из Персепоља

Натпис из Бехистуна

Натпис из Персепоља

Натпис из Бехистуна

Натпис из Персепоља

Дарије краљ велики краљ краљева

Хистаспа син

Натпис из Бехистуна

Ксеркс краљ велики краљ краљева

Дарија краља син

Натпис из Персепоља

Хистасп

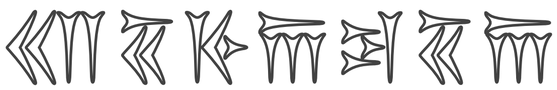
‘Υστάσπης

Дарије

Δαρεῖος

Ксеркso

Ξέρξης

Хистасп

‘Υστάσπης

Дарије

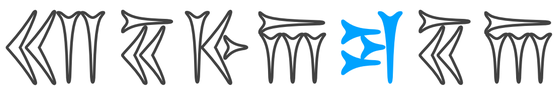
r

Δαρεῖος

Ксеркso

r

Ξέρξης

Хистасп

a

‘Υστάσπης

Дарије

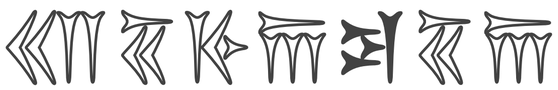
a r

Δαρεῖος

Ксеркso

r

Ξέρξης

Хистасп

a a

‘Υστάσπης

Дарије

a r

Δαρεῖος

Ксеркso

a r a

Ξέρξης

Хистасп

s2 a s1 a

‘Υστάσπης

Дарије

a r s2

Δαρεῖος

Ксеркso

s2 a r s2 a

Ξέρξης

Хистасп

V i s_2 t a s_1 p h y a

‘Υστάσπης

Vištaspahya

Дарије

D a r y v u s_2

Δαρεῖος

Dārayavauš

Ксеркso

X s_2 y a r s_2 a

Ξέρξης

Xšayarša

NETFLIX Home TV Shows Movies New & Popular My List Browse by Languages Kids 4

...]-da-1-2-1-u-fa-ku-5-ka-a-pa-pa-ka-na-mu-da

...]-ku-1-5-ka-a-pa-pa-ka-na-mu-da-1-ga-2-na-[?]

...]-[?]-5-ša-2-2-2-60-ha-i-2-1-1-ga-ha-a-la-ça-2-5

...]-fa-ku-1-5-1-ka-a-ça-[?]-[?]-[?]-ha-da-1-ga-2-[?]-1

S5:E2 “Lucifer! Lucifer! Lucifer!”

After spending an eternity in hell, Lucifer returns to the land of the living – but there’s something a little different about this handsome devil.

Граматика

избор, уз одабрани текст

Именице

	a-основе	*ā*-основе	*u*-основе	*i*-основе	*ī*-основе	C-основе
N	**-a** < -o-s	**-ā** < -eh$_2$	**-uš** < -u-s	**-iš** < -i-s	**-īy** < -ih$_2$	**-ā** < -ēr,
G	**-ahya** < -o-sio	**-āyā** –		**-aiš** < -ei-s		**-a** < -es
D						
A	**-am** < -o-m					
V						
L	**-aiy** < -o-i					**-ahyā** –
I	**-ā** < -o-h$_1$					
Ab						
n	**-ā** < -ōs		**-āva** < -ou-es			
g	**-ānām** –		**-ūnām** –			
d						
a						
v						
l						
i						
ab						

Замјенице и бројеви

	личне зам.	показне зам.	релативне зам.	члан	главни бр.	редни бр.
N	**adam**, **vayam**			f **hy-ā**		
G	**manā**, **amāxam**	m **av-ahyā**				
D						
A						
V						
L						
I						
Ab						
n		f **im-ā**	m **ty-aiy**, f **ty-ā**			
g		f **-š-ām**				
d						
a						
v						
l						
i						
ab						

Глаголи и синтакса

	атематски глаогли			тематски глаголи
	презенат активни	презенат пасивни	имперфекат активни	имперфекат активни
1sg	**-miy** < -mi		**a- + … am** < h_1e + …-o-m	
2sg				
3sg	**-tiy** < -ti		**a- + …-ø** < h_1e + …-t	**a- +…-a** < *h_1e…-e-t
1pl	**-mahy** –	**-yā-mahy** –		
2pl				
3pl			**a- + …-ø** < h_1e + …-nt	

- у сингулару, мјесто датива стоји **генитив**
- у неегзистенцијалним изразима **копула** се често испушта

Натпис из Бехистуна

колона I, параграфи i-vi, линије 1-17

Загрос

Екбатана
(Хамадан)

Багастана
(Бехистун)

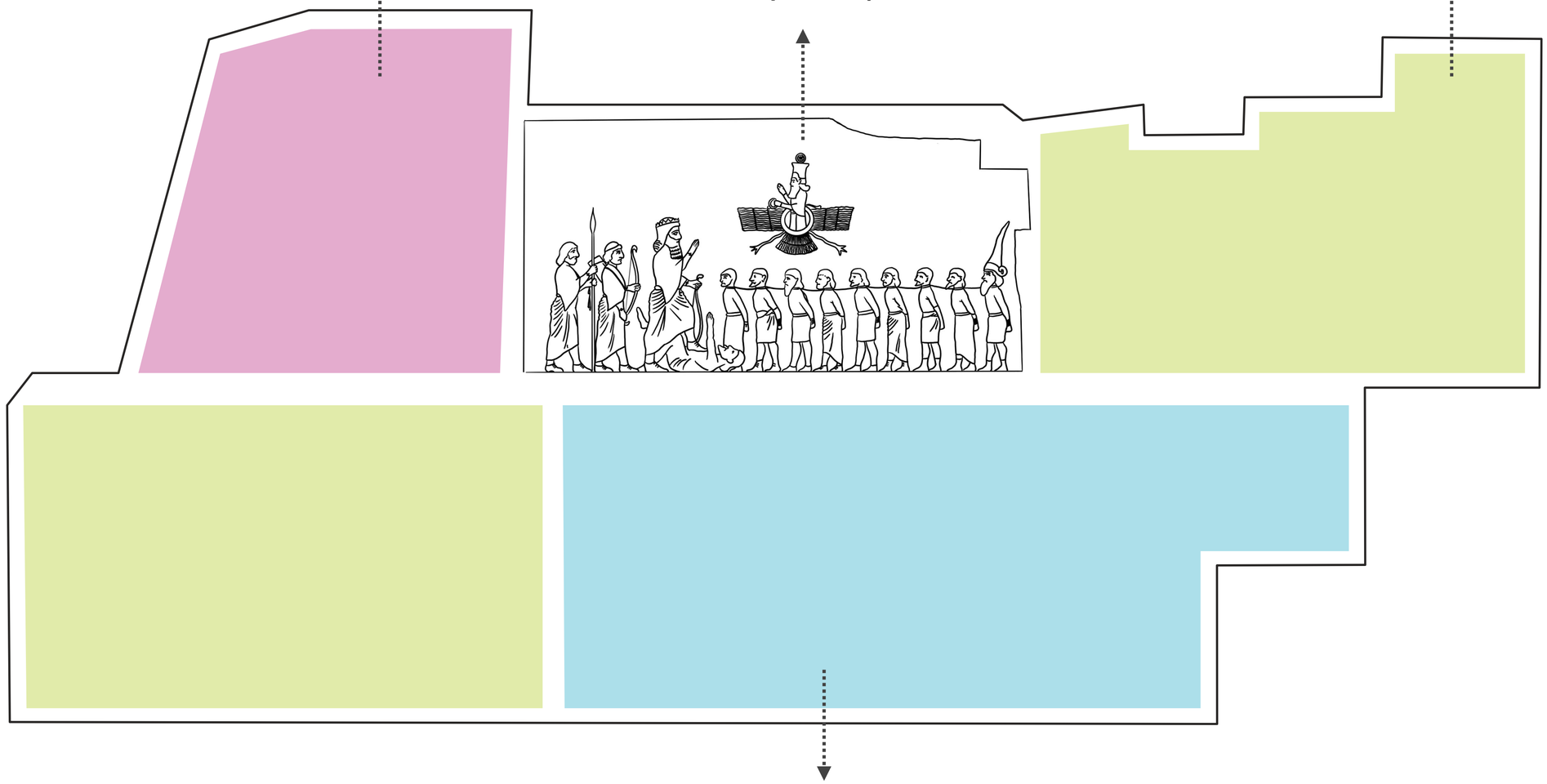
Вавилон

③ превод на вавилонски
(семитски)

② превод на еламски
(изолат)

④ рељеф

① староперсијски оригинал
(5 колона, 414 редака)

1

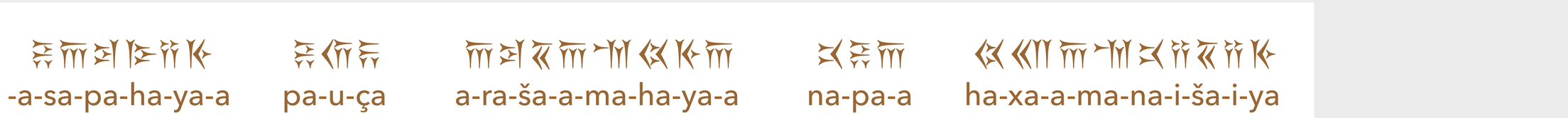
a-da-ma	da-a-ra-ya-va-u-ša	xa-ša-a-ya-θa-i-ya	va-za-ra-ka	xa-ša-a-ya-θa-i-ya	xa-ša-a-ya-θa-i-y-
adam	**Dārayavauš,**	**xšāyaθiya**	**vazraka,**	**xšāyaθiya**	**xšāyaθiy-**

2

a-na-a-ma	xa-ša-a-ya-θa-i-ya	pa-a-ra-sa-i-ya	xa-ša-a-ya-θa-i-ya	da-ha-ya-u-na-a-ma	vi-ša-t-
-ānam,	**xšāyaθiya**	**Pārsaiy,**	**xšāyaθiya**	**dahyūnām,**	**Višt-**

3

-a-sa-pa-ha-ya-a	pa-u-ça	a-ra-ša-a-ma-ha-ya-a	na-pa-a	ha-xa-a-ma-na-i-ša-i-ya
-āspahyā	**puça,**	**Aršāmahyā**	**napā,**	**Haxāmanišiya.**

DB колона I, параграф i, линије 1–3

3

θa-a-ta-i-ya
Θātiy

4

da-a-ra-ya-va-u-ša
Dārayavauš

xa-ša-a-ya-θa-i-ya
xšāyaθiya:

ma-na-a
manā

pa-i-ta-a
pitā

vi-ša-ta-a-sa-pa
Vištāspa,

vi-ša-ta-a-sa-pa-ha-ya-a
Vištāspahyā

pa-i-ta-a
pitā

a-ra-ša-
Arš-

5

-a-ma
-āma,

a-ra-ša-a-ma-ha-ya-a
Aršāmahyā

pa-i-ta-a
pitā

a-ra-i-ya-a-ra-ma-na
Ariyāramna,

a-ra-i-ya-ra-ma-ma-ha-ya-a
Ariyaramnahyā

pa-i-ta-a
pitā

ca-i-ša-pa-i-ša
Cišpiš,

ca-i-ša-pa
Cišp-

6

-a-i-ša
-āiš

pa-i-ta-a
pitā

ha-xa-a-ma-na-i-ša
Haxāmaniš.

DB колона I, параграф ii, линије 3-6

6

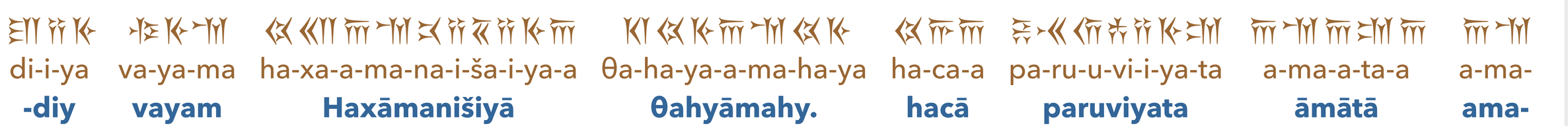
θa-a-ta-i-ya
Θātiy

da-a-ra-ya-va-u-ša
Dārayavauš

xa-ša-a-ya-θa-i-ya
xšāyaθiya:

a-va-ha-ya-ra-a
avahya-rā-

7

di-i-ya
-diy

va-ya-ma
vayam

ha-xa-a-ma-na-i-ša-i-ya-a
Haxāmanišiyā

θa-ha-ya-a-ma-ha-ya
θahyāmahy.

ha-ca-a
hacā

pa-ru-u-vi-i-ya-ta
paruviyata

a-ma-a-ta-a
āmātā

a-ma-
ama-

8

-ha-ya
hy.

ha-ca-a
hacā

pa-ru-u-vi-i-ya-ta
paruviyata

ha-ya-a
hyā

a-ma-a-xa-ma
amāxam

ta-u-ma-a
taumā

xa-ša-a-ya-θa-i-ya-a
xšāyaθiyā

a-ha
āha

DB колона I, параграф iii, линије 6-8

9

θa-a-ta-i-ya	da-a-ra-ya-va-u-ša	xa-ša-a-ya-θa-i-ya	VIII	ma-na-a	ta-u-ma-a-ya-a	ta-ya-i-ya	pa-ru-u-va-ma	
Θātiy	**Dārayavauš**	**xšāyaθiya:**	**VIII**	**manā**	**taumāyā**	**tyaiy**	**paruvam**	

10

xa-ša-a-ya-θa-i-ya-a	a-ha	a-da-ma	na-va-ma	IX	du-u-vi-i-ta-a-pa-ra-na-ma	va-ya-ma	xa-ša-a-ya-θa-i-	
xšāyaθiyā	**āha.**	**adam**	**navama**	**IX.**	**duvitāparanam**	**vayam**	**xšāyaθi-**	

11

ya-a	a-ma-ha-ya
yā	**amahy.**

DB колона I, параграф iv, линије 9-8

11						θa-a-ta-i-ya **θātiy**	da-a-ra-ya-va-u-ša **dārayavauš**	xa-ša-a-ya-θa-i-ya **xšāyaθiya**	va-ša-na-a **vašnā**	a-u-ra-ma-za-da- **Auramazd-**
12	a-h **āha**	a-da-na **adam**	xa-ša-a-ya-θa-i-ya **xšāyaθiya**	a-mi-i-ya **amiy**	a-u-ra-ma-za-da-a **Auramazdā**	xa-ša-ça-ma **xšaçam**	ma-na-ā **manā**	fa-ra-ba-ra **frābara**		

DB колона I, параграф v, линије 9–8

13

14

DB колона I, параграф vi, линије 13-14

15

a-θa-u-ra-a a-ra-ba-a-ya mu-u-da-ra-a-ya ta-ya-i-ya da-ra-ya-ha-ya-a sa-pa-ra-da ya-u-na ma-a-da a-ra-mi-na ka-ta

Aθurā **Arabāya** **Mudrāya** **tyaiy** **drayahyā** **Sparda** **Yauna** **Māda** **Armina** **Kat-**

16

pa-tu-u-ka pa-ra-θa-va za-ra-ka ha-ra-i-va u-va-a-ra-za-mi-i-ya ba-a-xa-ta-ra-i-ša sa-u-gu-u-da ga-da-a-ra sa

-patuka **Parθava** **Zraka** **Hraiva** **Uvārazmīy** **Bāxtriš** **Suguda** **Gadāra** **Sa-**

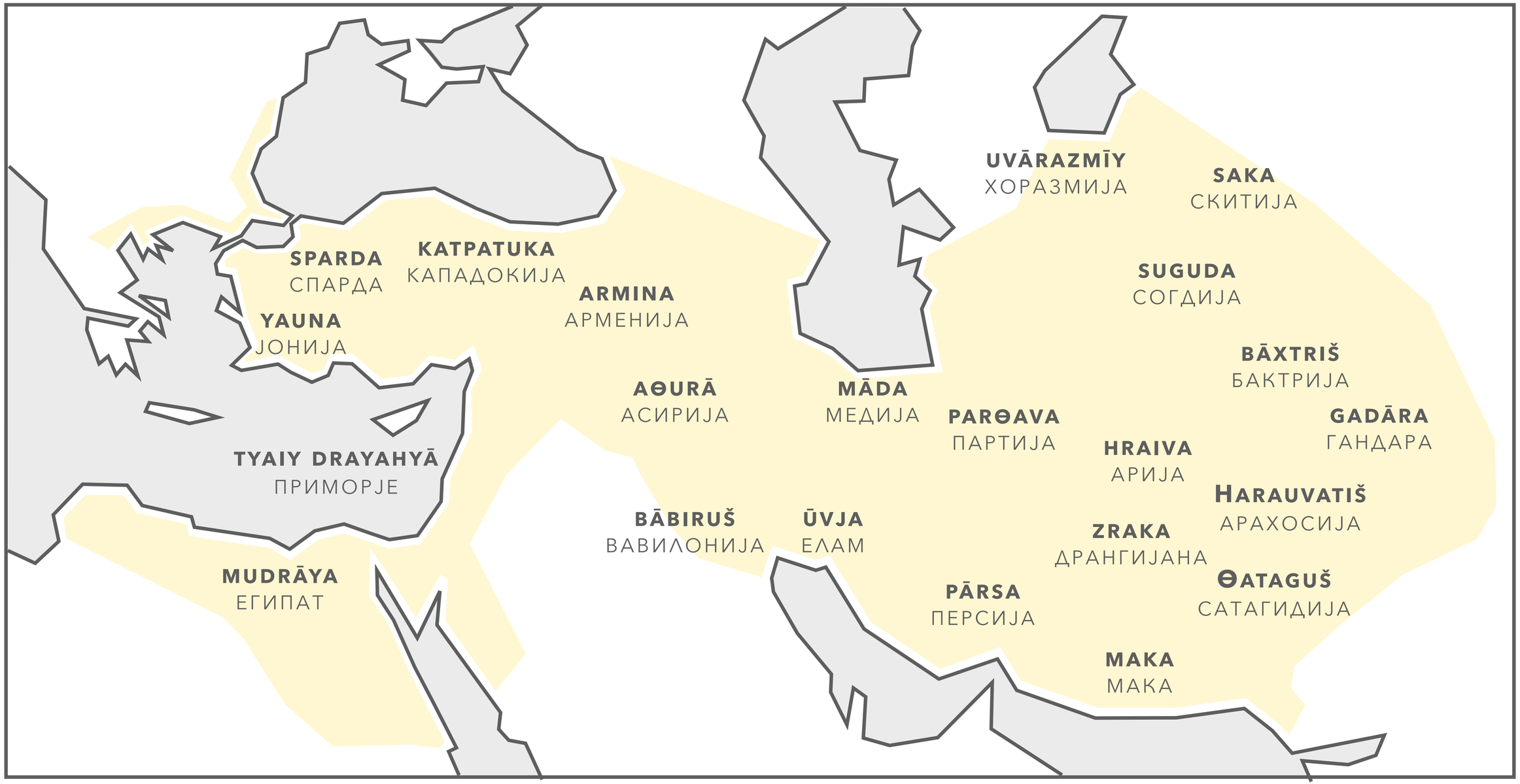
17

-ka θa-ta-gu-u-ša ha-ra-u-va-ta-i-ša ma-ka fa-ra-ha-ra-va-ma da-ha-ya-va XXIII

ka **Θataguš** **Harauvatiš** **Maka** **fraharavam** **dahyāva** **XXIII**

DB колона I, параграф vi, линије 13-14

UVĀRAZMĪY
ХОРАЗМИЈА
SAKA
СКИТИЈА
SUGUDA
СОГДИЈА
BĀXTRIŠ
БАКТРИЈА
GADĀRA
ГАНДАРА
HRAIVA
АРИЈА
Harauvatiš
АРАХОСИЈА
ZRAKA
ДРАНГИЈАНА
Θataguš
САТАГИДИЈА
MAKA
МАКА
PĀRSA
ПЕРСИЈА
PARΘAVA
ПАРТИЈА
MĀDA
МЕДИЈА
AΘURĀ
АСИРИЈА
ARMINA
АРМЕНИЈА
KATPATUKA
КАПАДОКИЈА
SPARDA
СПАРДА
YAUNA
ЈОНИЈА
TYAIY DRAYAHYĀ
ПРИМОРЈЕ
BĀBIRUŠ
ВАВИЛОНИЈА
ŪVJA
ЕЛАМ
MUDRĀYA
ЕГИПАТ

Натпис из Бехистуна

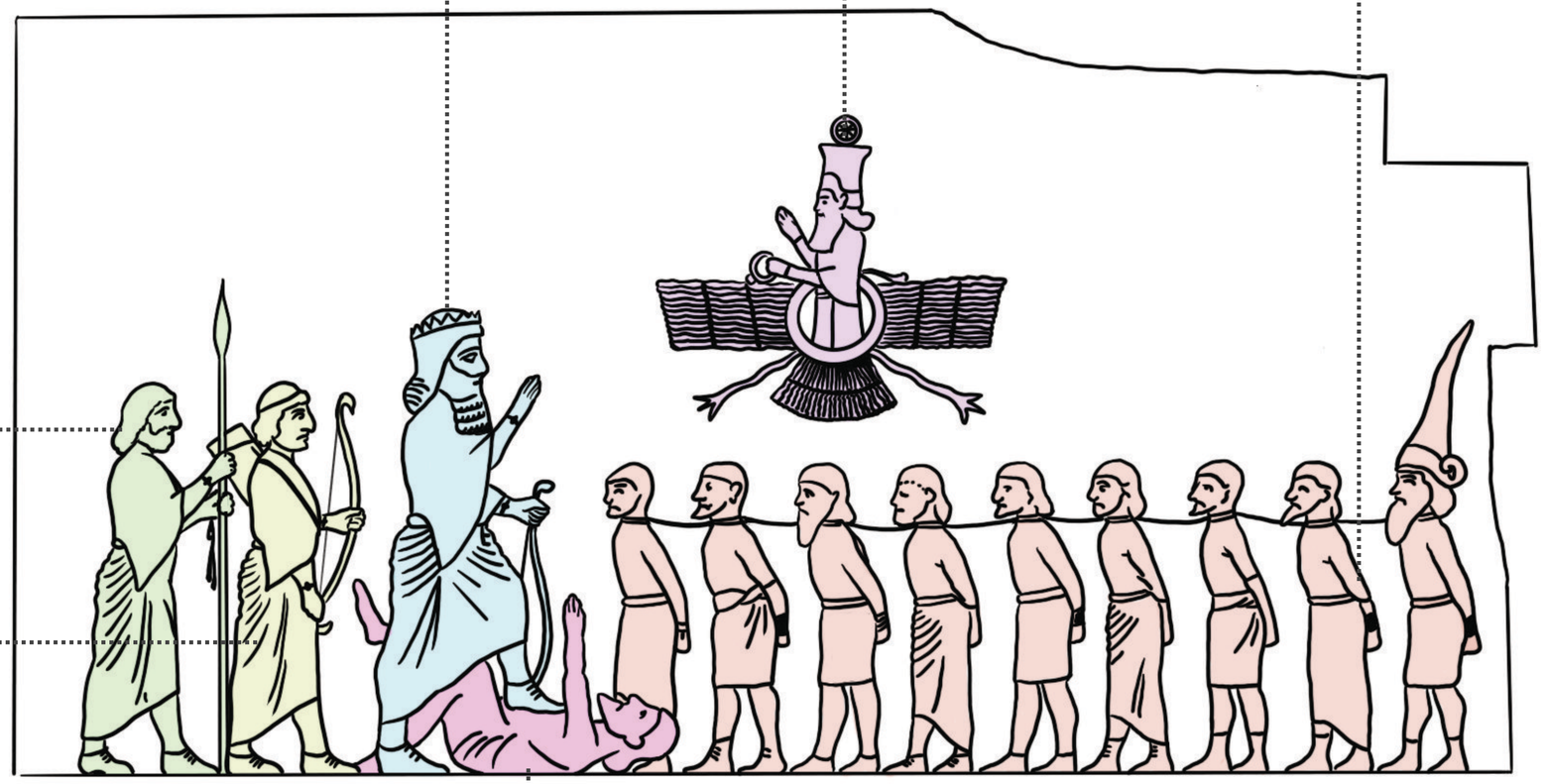
колона I, параграфи xi–xiii, линије 35–61

① Дарије

② Фаравахар

⑥ Побуњени владари

③ Гобрије

④ Интаферно

⑤ Гаумата

Θātiy Dārayavauš xšāyaθiya: Pasāva, I martiya maguš āha Gaumāta nāmā. Hauv udapatatā hacā Paišiyāuvādāyā. Arakadriš nāmā kaufa hacā avadaša Viyaxnahya māhyā XIV raucabiš θakatā āha yadiy udapatatā. Hauv kārahya avaθā adurujiya: adam Bardiya amiy, hya Kūrauš puça, Kabūjiyahyā brātā. Pasāva, kāra haruva hamiçiya abava hacā Kabūjiyā abiy avam ašiyava, utā Pārsa utā Māda utā aniyā dahyāva. Xšaçam hauv agarbāyatā. Garmapadahya māhya IX raucabiš θakatā āha avaθā xšaçam agarbāyatā. Pasāva, Kabūjiya uvamaršiyuš amariyatā.

Θātiy Dārayavauš xšāyaθiya: Aita xšaçam tya Gaumāta hya maguš adīnā Kabūjiyam, aita xšaçam hacā paruviyata amāxam taumāyā āha. Pasāva, Gaumāta hya maguš adīna Kabjiyam. Utā Pārsam utā Mādam utā aniyā dahyāva hauv āyasatā. Uvāipašiyam akutā. Hauv xšāyaθiya abava.

Θātiy Dārayavauš xšāyaθiya: Naiy āha martiya, naiy Pārsa, naiy Māda, naiy amāxam taumāyā kašciy, hya avam Gaumātam tyam magum xšaçam dītam caxriyā. Kāra-šim hacā daršam atarsa, kāram vasiy avājaniyā hya paranam Bardiyam adānā. Avahya-rādiy kāram avājaniyā, mātya-mām xšnāsātiy tya adam naiy Bardiya amiy, hya Kūrauš puça. Kašciy naiy adaršnauš cišciy θastanaiy pariy Gaumātam tyam magum yātā adam arasam. Pasāva adam Auramazdām patiyāvahyaiy. Auramazdā-maiy upastām abara. Bāgayādaiš māhyā X raucabiš θakatā āha avaθā adam hadā kamnaibiš martiyabiš avam Gaumātam tyam magum avājanam utā tyai-šaiy fratamā martiyā anušiyā āhatā. Sikayauvatiš nāmā didā Nisāya nāmā dahyāuš Mādaiy avada-šim avājanam. Xšaçam-šim adam adīnam. Vašnā Auramazdāha adam xšāyaθiya abavam. Auramazdā xšaçam manā frābara.

Орсат Лигорио
Collegium Carolivicanum, Сремска Митровица, 19. VIII 2023.

Крај!

Хвала на пажњи!